Boekbesprekingen

Beschermingsplan Noordse woelmuis

De Nederlandse noordse woelmuis *Microtus oeconomus arenicola* is een aparte ondersoort die, als relict van de laatste ijstijd, alléén in Nederland voorkomt. Het is de enige endemische zoogdiersoort in ons land en hij staat op de Rode Lijst in de categorie 'kwetsbaar', met tussen 1964 en 1996 een afname van 24%. Plaatselijk is de soort tussen de 0 en 60% afgenomen.

Het nu verschenen Beschermingsplan Noordse woelmuis heeft als doel de nog bestaande populaties te laten overleven en uitbreiding ervan mogelijk te maken in aangrenzende gebieden. Daartoe geeft het plan aanvullingen op het 'gebiedsgerichte natuurbeleid' door middel van specifiek op de Noordse Woelmuis gerichte maatregelen voor de inrichting en het beheer van elk der leefgebieden. Als neveneffect van deze maatregelen noemt het plan positieve effecten voor andere bijzondere en bedreigde diersoorten van de natte laagveen- en kleigebieden, zoals de grote vuurvlinder, diverse moerasvogels en vleermuissoorten.

De noordse woelmuis komt nog voor in vijf regio's die onderling qua landschap nogal verschillen, waardoor per regio verschillende of andere beschermingsmaatregelen genomen moeten worden. In de vijf onderscheiden regio's Friesland, Texel, midden- en Noord Holland, het veenweide gebied Holland-Utrecht en het Deltagebied, zijn ook genetische verschillen tussen de populaties aangetoond.

Het beschermingsplan stelt nadrukkelijk, dat het nemen van enkele maatregelen niet voldoende is om de Noordse Woelmuis effectief te beschermen. De nu bestaande leemten in kennis zullen moeten worden opgevuld door ecologisch onderzoek naar effecten van beheervormen op geboorte, sterfte en genetische variatie en naar de interactie met concurrende woelmuissoorten zoals de veld- en aardmuis. Daarnaast is monitoring en evaluatie van genomen maatregelen noodzakelijk. En, niet te vergeten, kennisoverdracht naar terreinbeheerders en overheden die verantwoordelijk zijn voor de waterhuishouding. Het herstel van de dynamiek in het waterpeil wordt als cruciaal gezien, naast

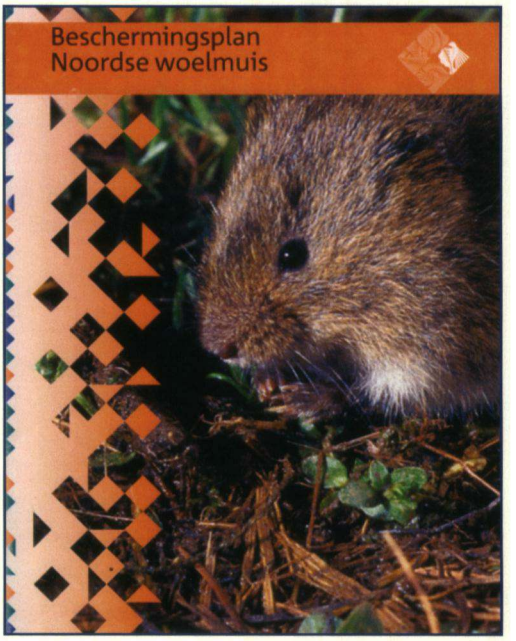

het in verbinding brengen en het uitbreiden van leefgebieden.

Het plan vermeldt voor elk van de regio's per leefgebied de bedreigingen en de knelpunten. Deze worden helder beschreven en toegelicht. Als voorbeeld worden voor een vijftal leefgebieden de te nemen maatregelen in detail uitgewerkt.

Aan het plan is een lijst met actiepunten toegevoegd waarin 27 maatregelen zijn genoemd met daarbij de instantie die ze zou moet (laten) uitvoeren, een kostenraming en het jaar waarin uitvoering gewenst is. Ter completering is er een voorstel voor de evaluatie van het beschermingsplan zelf, de maatregelen, de effecten, de inzet in tijd en geld en de samenwerking van de betrokken partijen.

Al met al een voorbeeldig, goed leesbaar en fraai uitgevoerd beschermingsplan.

Alice Pillot

• La Haye, M & J.M. Drees, Beschermingsplan Noordse woelmuis, 2004, 73 pp. Ministerie van LNV directie IFA/Bedrijfsuitgeverij, rapport EC-LNV nr. 270.
Te bestellen bij het Expertise centrum van LNV, Postbus 482, 6710 BL Ede onder vermelding van code 270 en het aantal exemplaren.
Per ex. € 7,00

Met vleermuizen overweg

Met vleermuizen overweg is een prachtig uitgevoerde, helder geschreven brochure over de problemen die vleermuizen hebben met onze wegen, spoorwegen, kanalen, straatverlichting en andere ingrepen met betrekking tot de infrastructuur in het landschap. Nadat is gewezen op onze wettelijke zorgplicht voor vleermuizen, wordt uitgelegd dat vleermuizen dieren zijn met een uitgebreid netwerk in het landschap en dat zij worden beïnvloed door onze ingrepen daarin. De brochure verschaft handvatten aan zowel de plannenmakers en de ontwerpers, als aan de beheerders, zodat zij weten wat zij kunnen (en moeten!) doen om de overlevingskansen voor vleermuizen te vergroten.

Voor de leek wordt duidelijk gemaakt dat vleermuizen bijzondere dieren zijn en absoluut niet met muizen zijn te vergelijken, doordat zij zich langzaam vermenigvuldigen en heel traditiegetrouw zijn in het landschapsgebruik. Hierdoor is het aanpassen aan menselijk ingrijpen traag of onmogelijk en lange termijnplanning is noodzaak. Zonder daar verder op in te gaan wordt beschreven dat twaalf van de eenentwintig vleermuissoorten in Nederland veelvuldig voorkomen en dat deze erg verschillen in levenswijze, hoewel er natuurlijk ook overeenkomsten zijn. Bij beschermen en inrichtingsmaatregelen is het wenselijk rekening te houden met de meest kwetsbare soorten.

De tekst wordt verluchtigd door fraaie foto's, prachtige illustraties van Peter Twisk en overzichtelijke tabellen. Zo geeft één van de tabellen het landschapsgebruik weer van de twaalf meest voorkomende soorten. Hoewel de gebruikte iconen erg klein zijn, zijn de verschillen en overeenkomsten duidelijk. Een andere tabel laat zien welke nationale en internationale wetten en regels voor de verschillende vleermuissoorten gelden en hoe het met hun zeldzaamheid gesteld is. Handig is de tabel die, voor iedere fase in het plannings- en uitvoeringsproces van de maatregelen, aangeeft welke informatie over vleermuizen nodig is en wat je moet doen om die te krijgen.

Bondig wordt uitgelegd dat, voor het vaststellen van vleermuissoorten in het landschap en van het gebruik dat zij van het landschap maken, een combinatie van elkaar aanvullende inventarisatiemethoden nodig is. In een samenvattend schema wordt dat nader toegelicht. Er wordt op gewezen, dat het niet mogelijk is om eenvoudige aanbevelingen te doen en dat hulp van experts hiervoor onontbeerlijk is.

Vervolgens wordt een aantal maatregelen beschreven die de effecten van wegen, bruggen, kanalen en straatverlichting op het leefgebied van vleermuizen kunnen verminderen, waarbij fraaie illustraties de lezer een en ander verduidelijken. Ook deze maatregelen zijn in een overzichtelijke tabel weergegeven. Benadrukt wordt dat ook bestaande situaties kunnen worden verbeterd en dat daar bij reconstructies rekening mee moet worden gehouden.

Wie na verloop van tijd is vergeten wat er in de brochure staat, kan de samenvatting raadplegen, die door zijn duidelijkheid uitnodigt om de brochure nog maar eens door te nemen.

Zelfs voor diegenen, die álles over vleermuizen denken te weten, is de brochure een *must*, omdat die in een notendop onze kennis van vleermuizen weergeeft en de maatregelen, die we ten behoeve van vleermuizen nemen kunnen, helder aanreikt.

Wim Bongers

• Herman Limpens & Peter Twisk.
Met vleermuizen overweg, 2004
Rijkswaterstaat,
Dienst Weg- en waterbouwkunde, 25 pp.
ISBN 90-369-5562-9

Wildlife and traffic

Aan dit Europese handboek werkten twaalf auteurs uit verschillende Europese landen mee.

De titel van het handboek kan verwarring scheppen: bij het woord 'traffic' denken wij meteen aan het voorbijrazende verkeer en zo meteen aan het probleem van de verkeersslachtoffers bij dieren. Onder 'traffic' moeten we echter ook de vaste infrastructuur verstaan. Dat wordt al meteen duidelijk in het eerste hoofdstuk, waar men aangeeft wat versnippering precies inhoudt en hoe men de gevolgen van versnippering kan vermijden, verzachten of compenseren. Hoewel het vermijden van versnippering (lees: het niet aanleggen van nog meer wegen) de hoogste prioriteit krijgt toegeschreven, is het meest lijvige hoofdstuk toch gewijd aan mitigerende maatregelen zoals faunapassages. Uiteraard wordt ook aandacht besteed aan de planningsfase waarin onder meer het landschap en biotoopverbetering aan bod komen. *Last but not least* – wat vaak vergeten wordt – bespreken de auteurs de evaluatie van de genomen maatregelen onder de vorm van monitoring.

Het is zeker een verdienste van deze Europese samenwerking dat in het boek bijna alle denkbare vormen van versnippering worden toegelicht. Het grote publiek zal zich wellicht snel aangesproken voelen door maatregelen om bijvoorbeeld botsingen met reeën te vermijden, ook omwille van de eigen veiligheid. Bij wegbeheerders is er ook begrip voor het probleem van het afstotende effect van diffuse wegverlichting op dieren zoals weidevogels of sommige soorten vleermuizen. Zeker niet alleen zoogdieren of vogels komen aan bod, ook amfibieën en reptielen, vissen en zelfs ongewervelden krijgen de nodige aandacht. Dit handboek zal met name van pas komen waar biologen en planologen elkaar ontmoeten, maar met de gedetailleerde plannen en beschrijving van sommige types faunapassages kan soms bijna meteen ook een aannemer aan de slag. Ook lokale natuurbeschermers kunnen uit het boek de nodige inspiratie opdoen, om bijvoorbeeld lokale overheden aan te sporen hun steentje aan de ontsnippering bij te dragen. Erg didactisch zijn de foto's en tekeningen van hoe het wel en hoe het niet moet. Een kilometerslange massieve doorzichtige glazen wand langs een weg die een bos en een groene woonzone van elkaar scheiden, moet zowat het typevoorbeeld zijn van hoe het niet moet. Nota Bene: zelfklevers van roofvogelsilhouetten volstaan hier niet! Ook de alom bekende wildspiegels krijgen de punten die ze verdienen: nul (zie ook Forum in deze Zoogdier). Dit zijn echter details: zo grondig als het handboek is uitgewerkt, zo beknopt is deze bespreking ervan. De kwaliteit van dit handboek blijkt echter ook uit schijnbare (!) details: waar gepleit wordt voor de aanplant van struiken of bomen laat men niet na er op te wijzen dat oorspronkelijk lokaal plantgoed sterk de voorkeur geniet. Een korte maar relevante lijst van websites verwijst door wie meer wil. Voor wie aan haar of zijn kennis van het Engels twijfelt: een uitgebreide 'glossary' helpt je zo weer verder.

Bob Vandendriessche
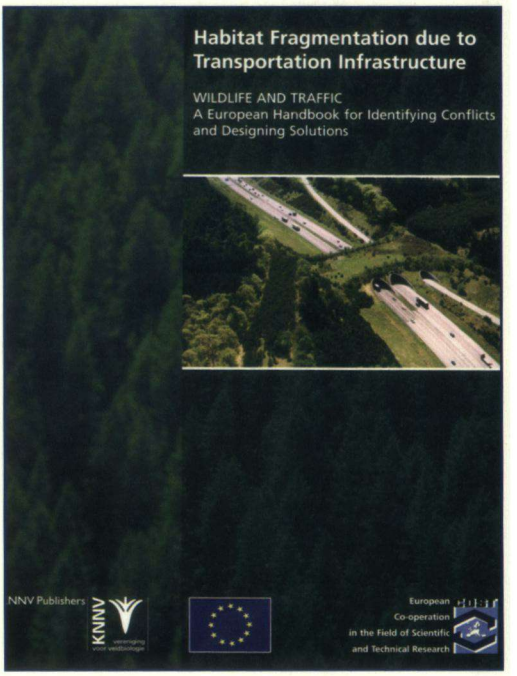
• Luell, B. e.a., 2003. COST 341 Habitat Fragmentation due to Transportation Infrastructure. Wildlife and traffic, A European Handbook for Identifying Conflicts and Designing Solutions.
KNNV Uitgeverij ISBN: 90 5011 186 6 Tien hoofdstukken, in kleur, geen paginanummering.